

Előszó

A Kriza János Néprajzi Társaság 12. Évkönyve négy társadalomnéprajzi, történeti-demográfiai tanulmányt tartalmaz. A kötet szerzői mind fiatal, pályakezdő néprajzkutatók, mind az elmúlt esztendőben végezték tanulmányaikat a kolozsvári „Babeş–Bolyai” Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén. Az itt közlésre kerülő írásaik első változata voltaképpen egyetemi tanulmányaikat záró vizsgadolgozatnak készült.

A szerzők egyetemi hallgatókként bekapcsolódtak a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, valamint a Kriza János Néprajzi Társaság által szervezett *Családszerkezeti kutatás romániai magyar szórványközösségekben* című kutatási programba. Annak legfontosabb célja az volt, hogy társadalomnéprajzi meg történeti-antropológiai módszerekkel bemutassa és értelmezze az Erdélyben folyó alapvető etnikai, demográfiai, társadalmi és akkulturációs folyamatokat.

A program keretében eddig közel negyven erdélyi településen végeztünk felméréseket. Kutatópontjaink jelentős része Székelyföld és Kalotaszeg között található, tehát elsősorban a román települések gyűrűjében élő, szigetszerű magyar közösségeket, etnikailag vegyes helységeket, valamint a nemzetiségi szempontból homogénebb magyar és román etnikai tömbök találkozásánál, tehát kontaktzónában fekvő falvakat látogattunk meg.

Terepkutatásaink során egységesen három módszert alkalmaztunk. A meglátogatott településekben felkerestünk minden magyar vagy magyar–román famíliát, s otthonaikban egy olyan kérdőívet, családlapot töltöttünk ki, melyekkel elsősorban a megvizsgált falvak nemzedéki, társadalmi, felekezeti és etnikai szerkezetét akartuk megvilágítani.

Másodsorban nem nominatív módszerekkel feldolgoztuk a parókiákban és az állami levéltárakban található, egyház által vezetett kereszteleési, házassági és elhalálozási anyakönyvek adatait. Segítségükkel elsősorban egy-egy település természetes demográfiai folyamatait értékeltük, ugyanakkor felvázoltuk egy-egy falusi közösség felekezeti, lokális, etnikai mobilitását és kapcsolatait.

Harmadsorban interjúkat, fotóesszéket készítettünk különböző korosztályokhoz tartozó személyekkel. Az így keletkezett szövegek feldolgozása és értelmezése során arra kerestük a választ, hogy a szórványhelyzetben, érintkezési zónákban élő magyarok hogyan élték meg a XX. század jelentősebb történelmi, politikai, gazdasági és

társadalmi eseményeit, milyen életstratégiákat alkalmaztak hétköznapjaikban.

A kötet nem csak tematikai vagy módszertani szempontból egységes. A dolgozatok szerzői kutatásaikat mind szülőhelyükön vagy szülőföldjükön, tehát számukra ismerős terepen végezték.

Ágoston-Palkó Emese Kalotaszeg három szomszédos alszegi településen (Sztánán, Zsobokon és Kispetriben) végzett stúdiumokat. A Szilágyság és a Kalotaszeg határterületén fekvő, nehezen elérhető falvak lakossága az erőszakos kollektivizálás és a nagyvárosok vonzása miatt a XX. század második felében megcsappant, elöregedett.

Bánházi Emőke szülővárosában, a Bihar megyei Margittán folytatott szakszerű és módszeres demográfiai kutatásokat. Az itt közölt tanulmányában felvázolja és árnyaltan értelmezi a település legjelentősebb demográfiai és etnikai folyamatait.

Szabó Márta a Dél-Erdélyben fekvő Magyarlapádot vizsgálta meg. A helyszínen és a levéltárakban végzett kutatásai során a dolgozat szerzője arra kereste a választ, hogy ez a dél-erdélyi település az elmúlt három évszázadban hogyan tudta megőrizni etnikai homogenitását, egyedi jellegét, miközben a többi, szomszédos Fehér megyei magyar közösségek mind eltűntek a történelem viharában.

Az évkönyvet Jakab Ágnes írása zárja, aki az Udvarhely- és a Marosszék határán fekvő Kőrispatakon kutatott. Dolgozatában feltárja, hogy ebben az elzárt székelyföldi településen milyen demográfiai és etnikai folyamatok játszódtak le a XX. század második felében. Tanulmányában arra figyelmeztet, hogy Székelyföldnek számos olyan „leszakadt” vidéke van, melyet a jelentősebb közlekedési útvonalak messze elkerültek. A központi és a megyei hatalom által tudatosan elhanyagolt, gyarmatként kezelt székely falvak csendesen elnéptelenedtek, elöregedtek, cigánylakosságuk látványosan megnövekedett.

Bízom abban, hogy a kötetben közölt dolgozatokat haszonnal fogják forgatni nemcsak a történeti-demográfia vagy a társadalomnéprajz kérdései iránt érdeklődők, hanem az Erdélyben folyó alapvető etnikai, társadalmi és gazdasági folyamatok iránt érdeklődő olvasók is. Ugyanakkor nem kerülhetik meg azok sem, akik az erdélyi magyarság megtartásáért, az elnéptelenedett falvak revitalizálásáért a vidékfejlesztés terén készítenek különböző stratégiai programokat.

Kolozsvár, 2004. június 18.

Pozsony Ferenc